

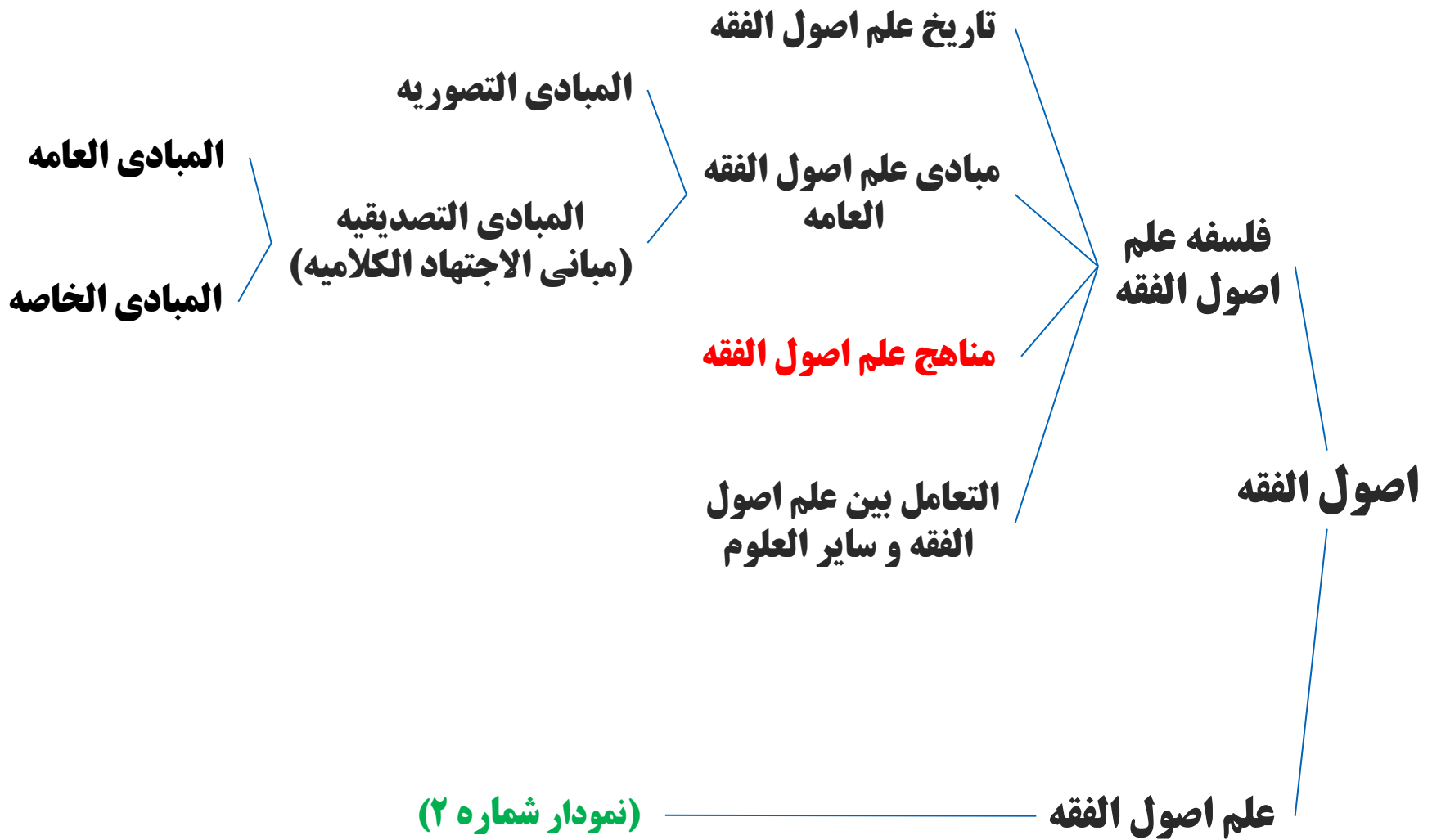
علم أصول الفقه

١٩

٩٣-٢-٢٧ اجماع

دراسات الأستاذ:
مهدي الهادي الطهراني

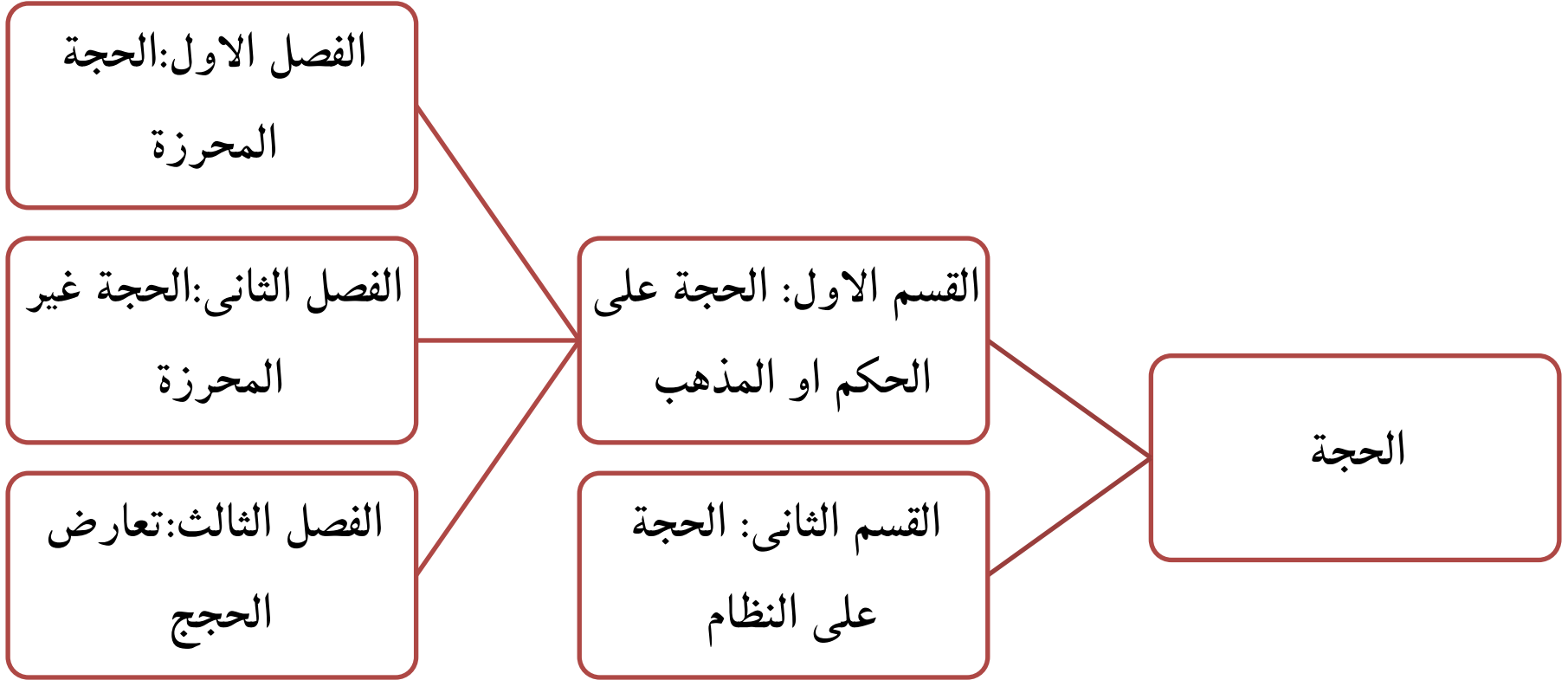
(نمودار شماره ۱)

(نمودار شماره ۲)

علم أصول الفقه

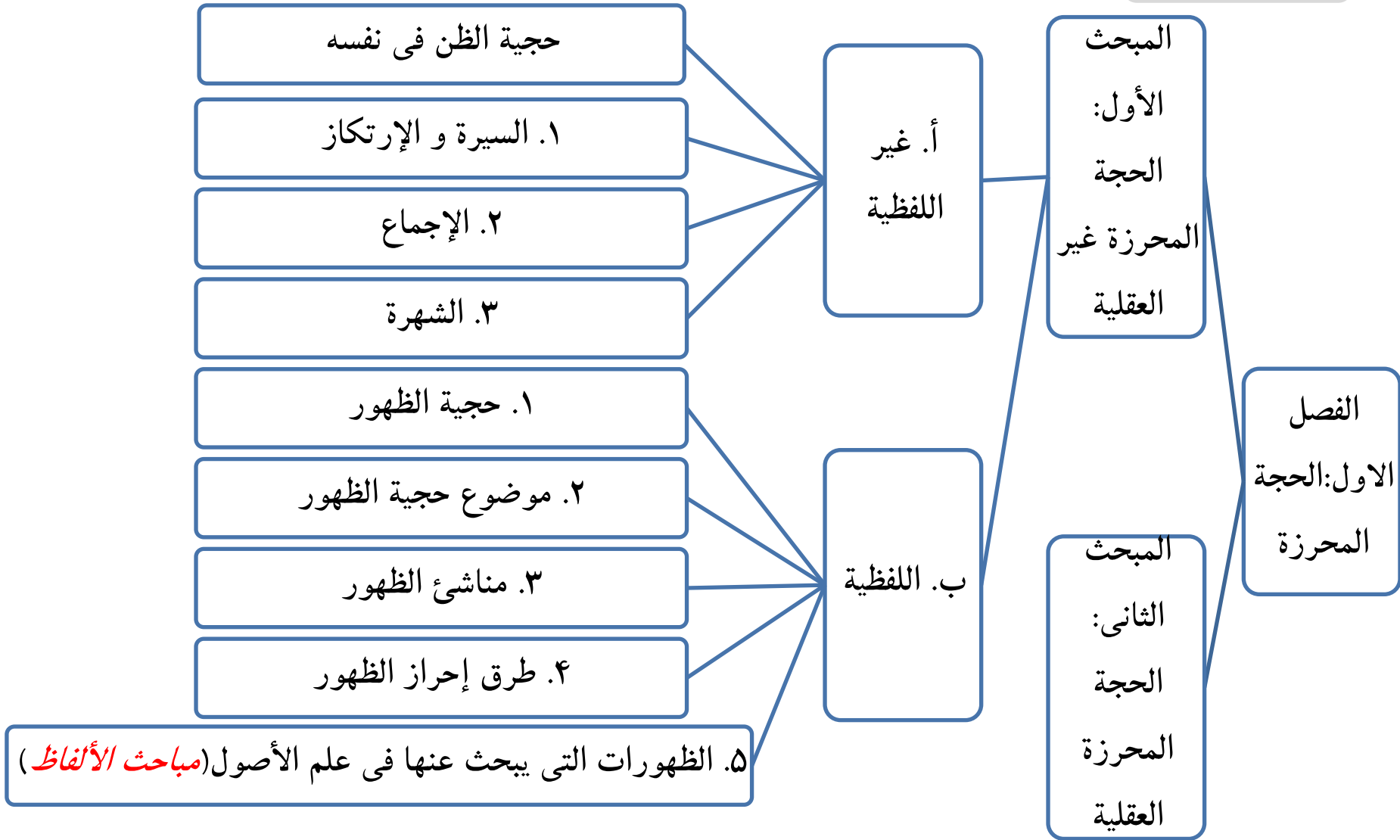
علم اصول الفقه

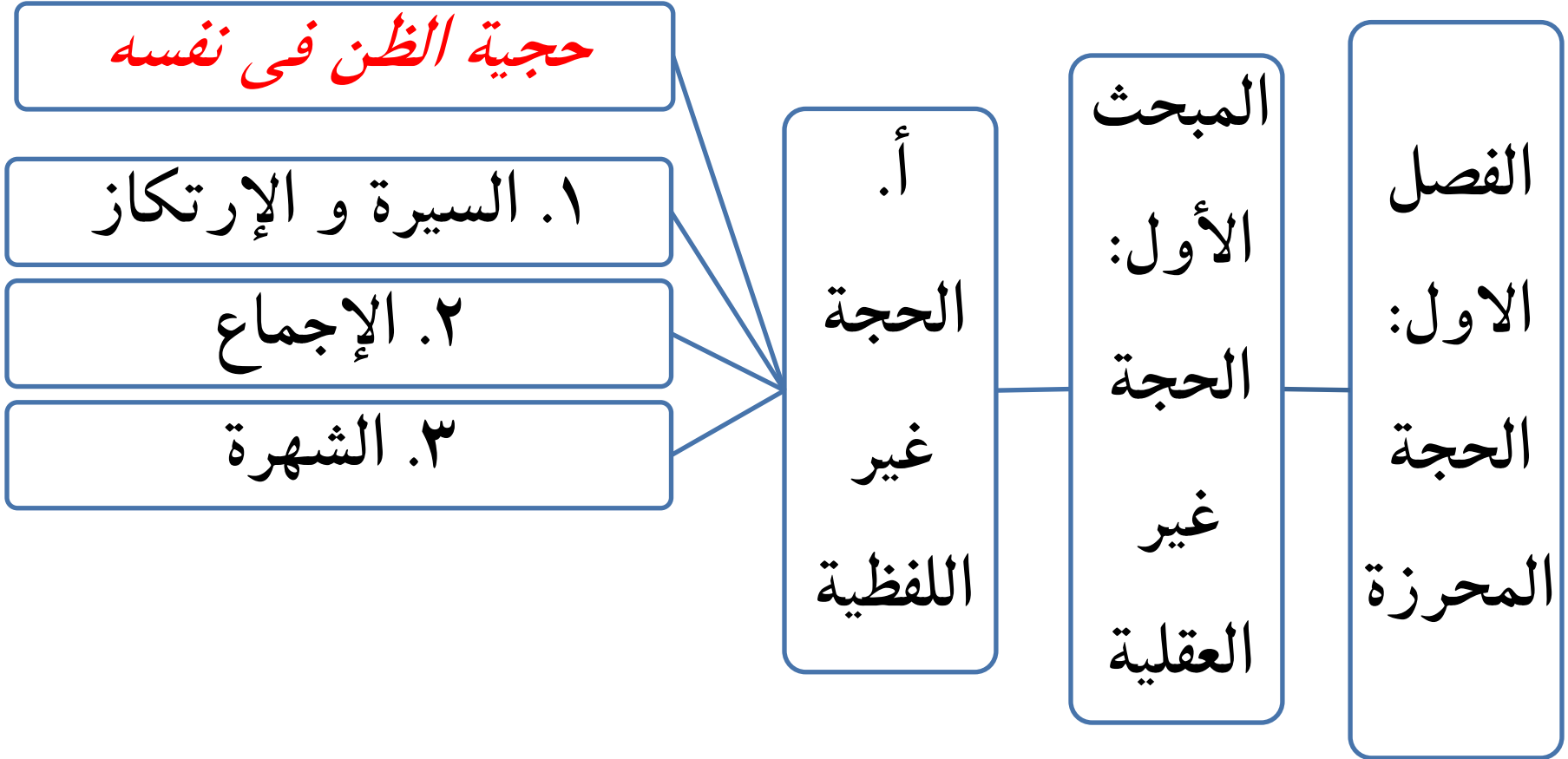

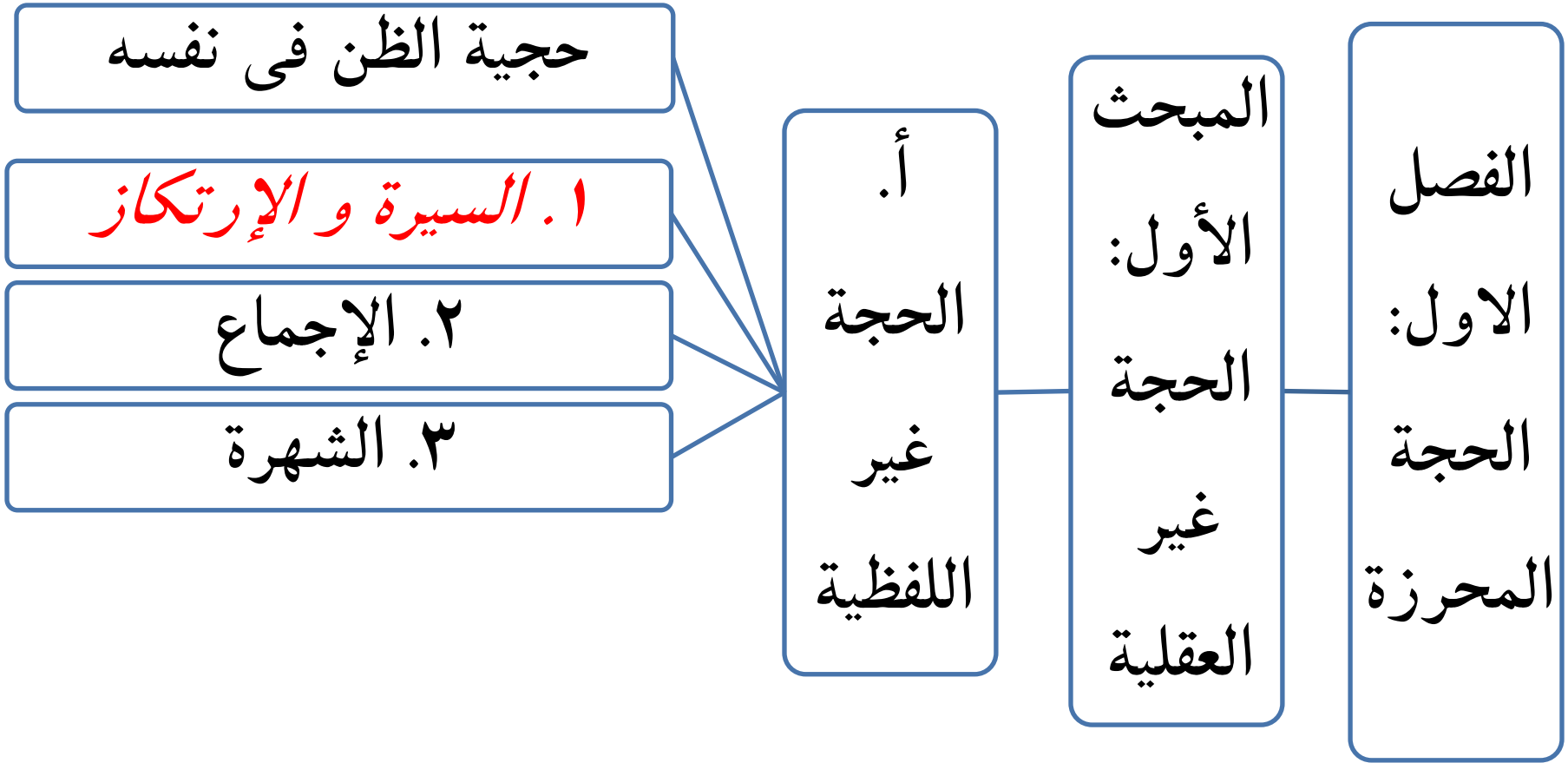
ترتيب اصول متعارف

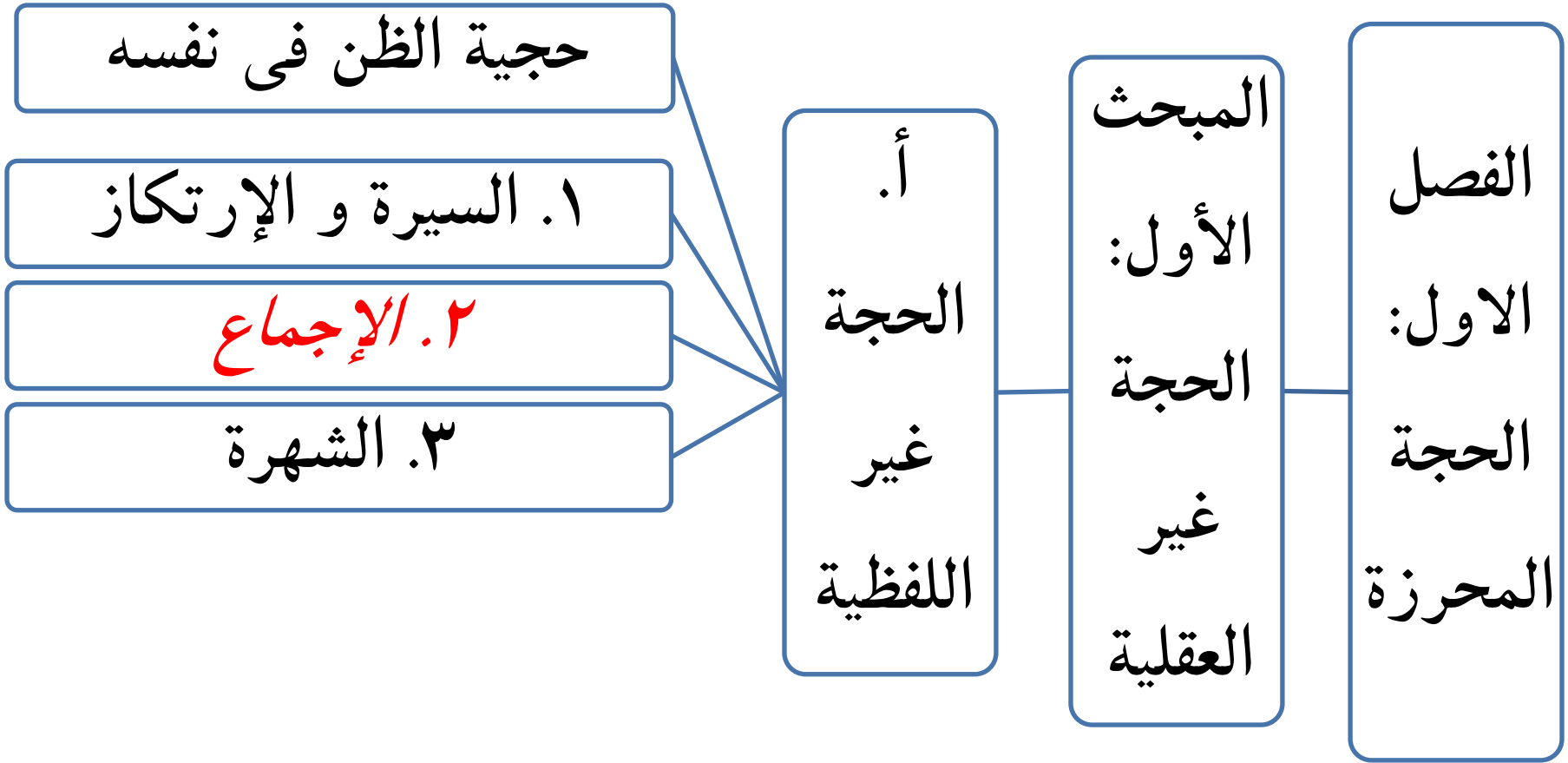

(الظهورات التي
يبحث عنها فى
علم الأصول)

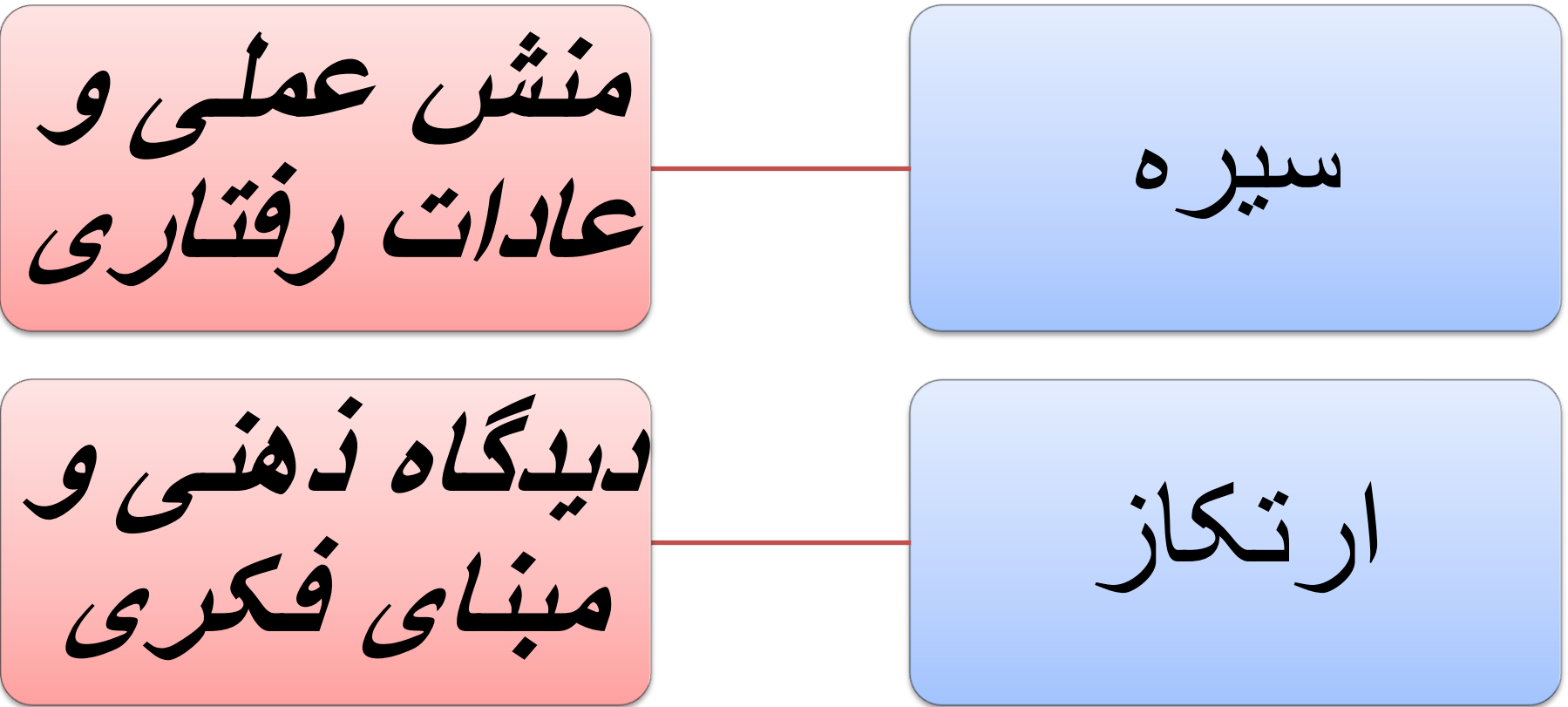

اجماع

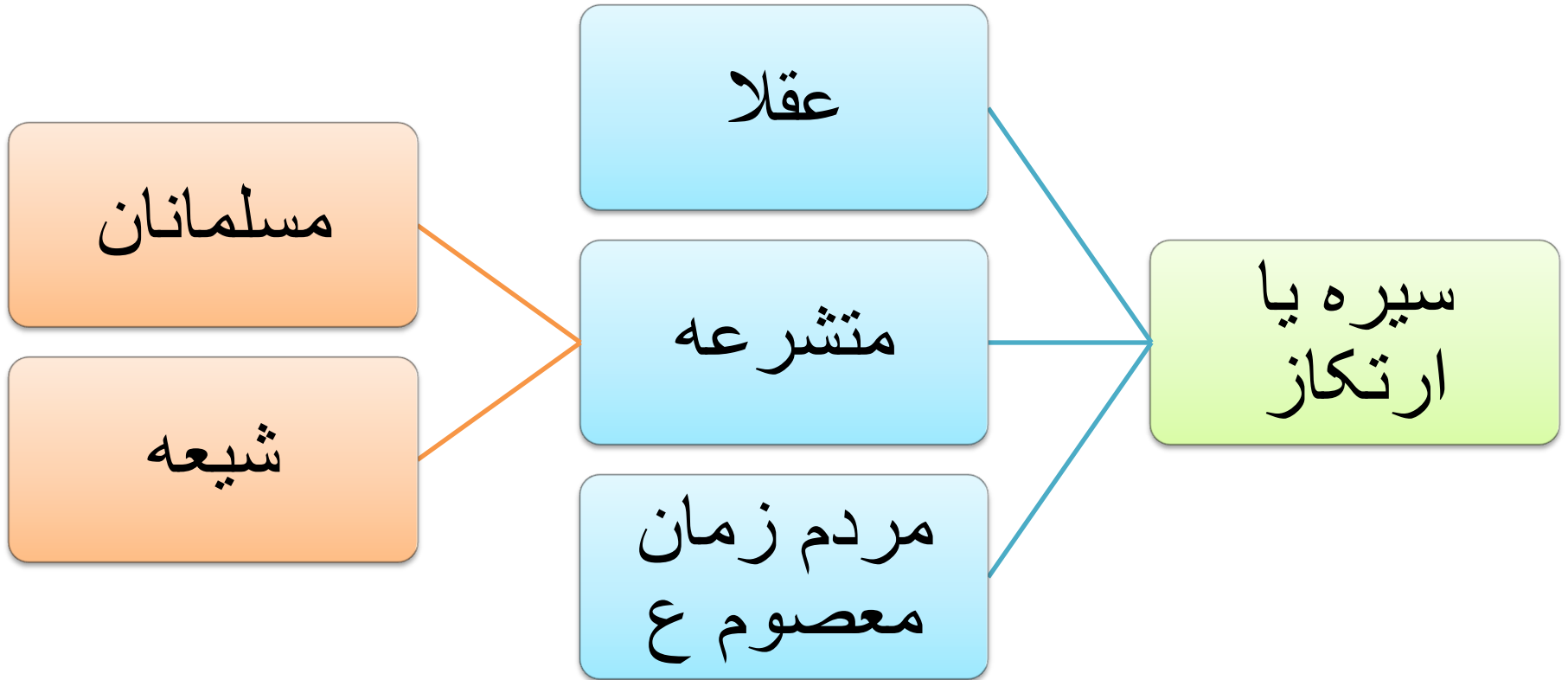
- مفهوم شناسی اجماع
- سیره، ارتکاز، اجماع و شهرت، غیر از اینکه حجت‌های غیر عقلی غیر لفظی هستند، از جهاتی شبیه به هم هستند که در ادامه بحث معلوم خواهد شد.

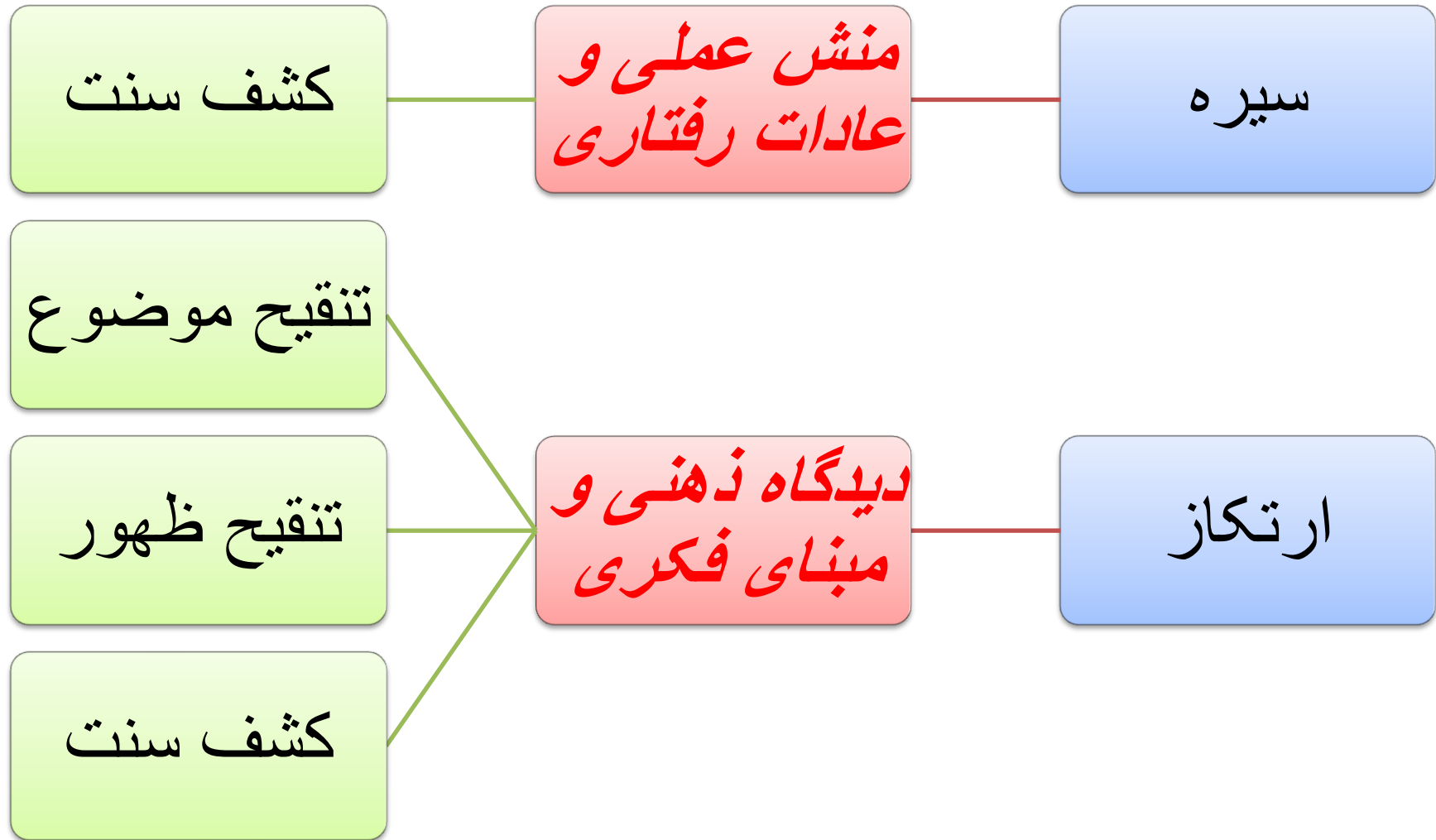
اجماع

- در بحث سیره و ارتکاز توجه ما به دیدگاه‌ها یا رفتارهای عمومی مردم معطوف بود، حال یا همه مردم از آن جهت که بشرند یا گروهی از آنها مانند مسلمانان یا شیعیان از آن جهت که مسلمان یا از آن جهت که شیعه هستند.

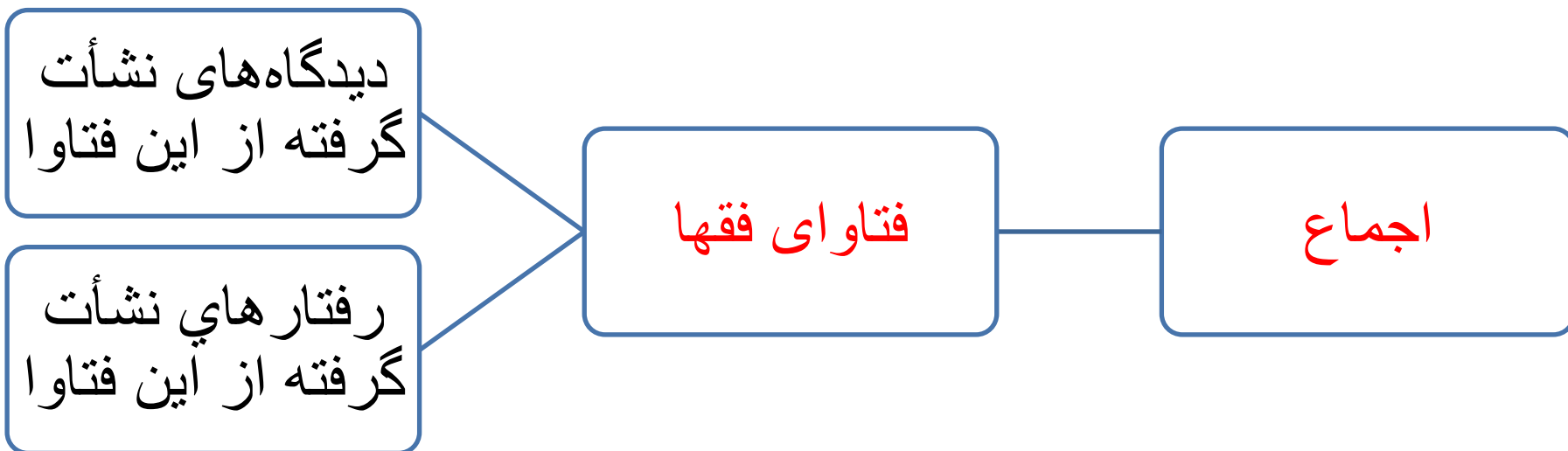

میزان احتمال تأثیر موقعیت

- در بحث اجماع با فتاویٰ فقہا سر و کار داریم نه با دیدگاه یا رفتار عمومی مردم؛ البته خود همین فتاویٰ فقہا ممکن است منشأ رفتار یا دیدگاهی در بین متشرعه باشد که در بحث‌های گذشته بدان اشاره کردیم. الآن با خود فتاویٰ فقہا سر و کار داریم نه با دیدگاه‌ها یا رفتارهایی که از این فتاوا نشأت گرفته است.

اجماع

- اجماع در اصول یعنی اتفاق نظر فقها به گونه‌ای که همه یک فتوا داشته باشند. آیا این اتفاق نظر فقها برای ما حجت است به این معنا که بتوانیم به استناد همین فتوای فقها با قطع نظر از این که مدرک فقها را بر این فتوا بدانیم یا ندانیم، بگوییم که شریعت چنین حکمی دارد؟

- . مسلماً فقها در این فتوا برای خودشان یک مدرکی داشته‌اند؛ یعنی بدون مدرک و حجت فتوا نمی‌دهند.

• اقسام اجماع

- ۱. اجماع بسيط
- ۲. اجماع مركب
- ۳. اجماع محصل
- ۴. اجماع منقول
- ۵. اجماع ملفق از منقول و محصل

بسيط

مركب

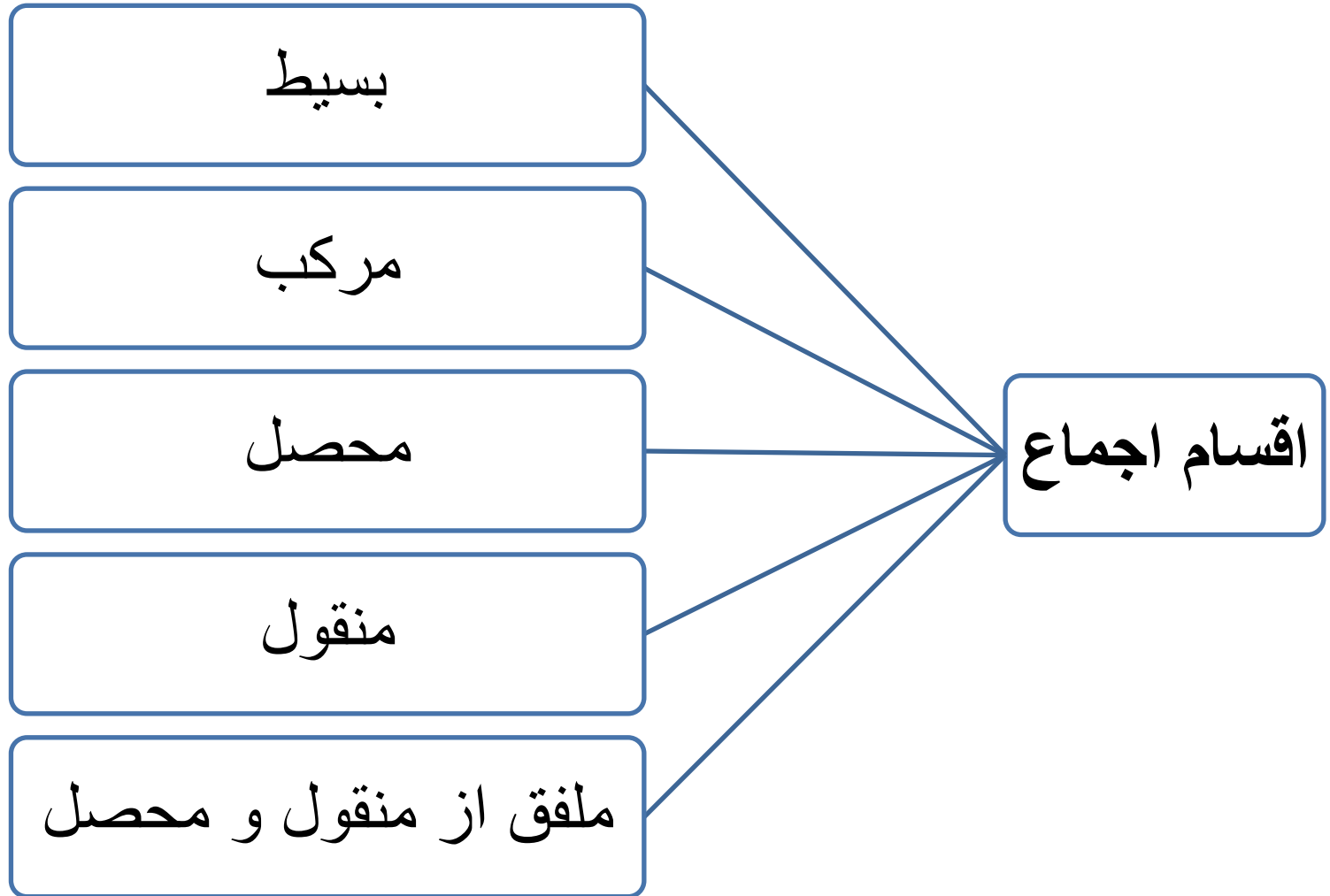
اقسام اجماع

محصل

منقول

ملفق از منقول و محصل

اقسام اجماع

ملاک حجیت اجماع در نظر شیعه

- اجماع از نظر شیعه در جایی حجت است که کاشف قطعی از رأی معصوم - علیه السلام - باشد.
- من تا به حال مصداقی برای این اجماع که کاشف از رأی معصوم - علیه السلام - باشد، پیدا نکرده‌ام به این معنا که در مسأله آیه یا روایت یا دلیل عقلی یا ارتکاز یا سیره نباشد و تنها اجماع دلیل آن باشد.

ملاک حجیت اجماع در نظر شیعه

- اهل سنت منشأ این شدند که شیعه اجماع را مطرح کرده است.
- آن‌ها اجماع را پذیرفتند و شیعه هم برای این که با آن‌ها مماشات کرده باشد، اجماع را پذیرفته است با این تفاوت که شرایطی برای پذیرش آن قرار داده است که البته آن شرایط معمولاً تحقق پیدا نمی‌کند.

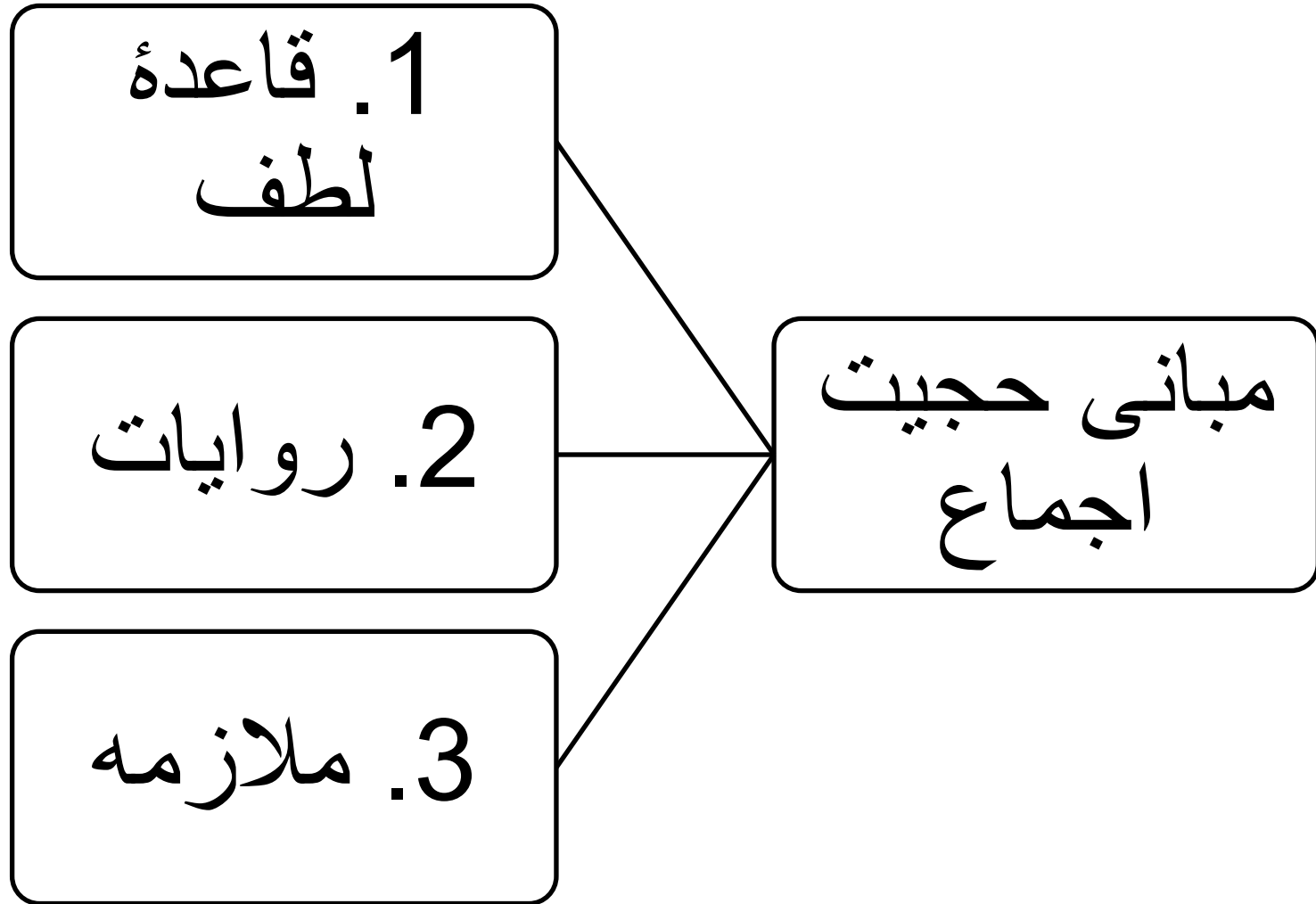
مبانی حجیت در اجماع بسیط

- اگر اجماع و اتفاق نظر فقها در یک مسأله حجت است، مدرک حجیت آن چیست؟
- مبانی مختلفی را برای حجیت اجماع مطرح کرده‌اند.

مبانی حجیت در اجماع بسیط

- شهید صدر - رضوان الله عليه - از بین آنها فقط به سه مبانی اشاره می‌کند که می‌توان گفت سه مبنای اصلی در حجیت اجماع هستند:
- ۱. قاعدة لطف.
- ۲. روایات
- ۳. ملازمه

مبانی حجیت در اجماع بسیط

مبانی حجیت در اجماع بسیط

- مبناى اول: قاعدة لطف
- این مبنا به شیخ طوسی - رضوان الله علیه - منسوب است و این نسبت هم نسبتِ درستى است و برخى از فقها و اصولی‌های شیعه نیز آن را مطرح کرده‌اند و از آن به قاعدة «لطف» تعبیر شده‌است.
- بر اساس این مسلک، اجماع به حکم عقل حجت است.

مبانی حجیت در اجماع بسیط

- تقریر دلیل به این شکل است: لطف خداوند - تبارک و تعالی - اقتضا می‌کند که مصالح بر عباد تفویت نشود. بنابراین اگر همه فقها در یک مسأله‌ای بر مطلبی اتفاق نظر پیدا کردند در حالی که آن مطلب خلاف واقع باشد، این خلاف واقع بودن باعث تفویت مصالح واقعی در آن مسأله خواهد شد.

مبانی حجیت در اجماع بسیط

- در این صورت بر خداوند - تبارک و تعالی - لازم است که به نحوی جلوی این تفویت مصلحت را بگیرد به این صورت که به گونه‌ای این اجماع را بشکند و از راهی برای بعضی از این فقها علم به خلاف این فتوا ایجاد کند. پس اگر همه فقها در یک مسأله‌ای اتفاق نظر داشتند و اختلافی بینشان پیدا نشد، معلوم می‌شود که این مطلب مطابق با واقع بوده‌است.

مبانی حجیت در اجماع بسیط

- قاعدة لطف، قاعده‌ای است که در مباحث مختلف کلامی به آن تمسک می‌شود و یکی از مهم‌ترین کاربردهای آن در بحث نبوت عامه است.
- اصل این را که خداوند - تبارک و تعالی - باید پیامبرانی بفرستد، با قاعدة لطف اثبات می‌کنند.

مبانی حجیت در اجماع بسیط

- تقریرش به این شکل است که دستیابی بشر به برخی از مطالبی امکان ندارد و آن مطالب در سعادت واقعی بشر نقش دارند. پس بر خداوند - تبارک و تعالی - واجب است که راهی برای معرفت بشر به سوی این مطالب بگشاید و آن راه این است که فرستادگانی را بفرستد و آن مطالب را به آنها وحی کند و ایشان را مأمور کند که این مطالب را برای مردم بیان کنند.

مبانی حجیت در اجماع بسیط

- در واقع از این طریق نبوت عامه ثابت می‌شود؛ البته دلیل لطف، خود بر حکمت استوار است؛ یعنی چون خداوند - تبارک و تعالی - حکیم است، انسان را خلق کرده‌است تا به یک هدف و غایت خاصی برسد و دستیابی به این هدف برای انسان جز با معرفت نسبت به یک سری امور میسر نیست و بعضی از این امور جز به ارسال رسل برای انسان قابل دستیابی نیست، حکمت الهی اقتضا می‌کند که پیامبران را مبعوث کند تا بدین طریق آن مطالب کلیدی در اختیار انسان گذاشته شود.

مبانی حجیت در اجماع بسیط

- اصل قاعدة لطف و کاربرد آن به صورت خاص در مورد نبوت عامه درست است و جای تردید در آن نیست؛ اما آیا تطبیق این قاعده در مورد اجماع هم درست است؟

مبانی حجیت در اجماع بسیط

- یعنی به مقتضای این قاعده پیامبران آمدند تا مطالبی را برای ما بیان کنند تا اینکه نوبت به پیامبر خاتم - صلی الله علیه و آله - رسید. آن حضرت هم آنچه را که مأمور به رساندنش بود، به مردم رساند. قرآن که وحی الهی بود و او مأمور به ابلاغش بود، در اختیار مردم قرار گرفت.
- حال اگر بعد از پیامبر همه فقها که متخصصان شناخت دین هستند، در یک مسأله اتفاق نظر داشتند و فرضاً در این مورد اشتباه کرده باشند، آیا بر خدا - تبارک و تعالی - واجب است که برای تصحیح به گونه‌ای بین آنها اختلاف ایجاد کند؟

مبانی حجیت در اجماع بسیط

- ادعای شیخ طوسی - رضوان الله علیه - این است که لطف الهی اقتضا می‌کند که وقتی فقها در یک مسأله اشتباه کردند و همگی به خطا رفتند، خدا - تبارک و تعالی - به گونه‌ای بین آنها اختلافی ایجاد کند و آن رأی صحیح را در بین آراء ایشان ایجاد کند.

مبانی حجیت در اجماع بسیط

- الطوسی، محمد بن حسن، العدة فی أصول الفقه، ج ۲، ص ۶۳۰.
- همان.
- همان.